

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Шкільнюк Н.М.

“Міста Волинської губернії у другій половині XIX – на початку XX ст.: соціальна структура, адміністративний та економічний аспекти”,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01. – історія України.

Запропоновану Н.М. Шкільнюк дисертацію можна віднести до числа тих, в яких визначаються і розробляються актуальні проблеми для вітчизняної історичної науки. Актуальність роботи полягає в тому, що вперше наукове дослідження зосередило свою увагу на висвітленні урбанізаційного процесу на Волині у другій половині XIX – на початку XX ст.

В результаті Другого та Третього поділів Речі Посполитої Волинь увійшла до складу Російської імперії. З цього часу розпочинається реалізація політики царизму, спрямована на зміцнення позицій російської влади на цих землях. Цей планомірний процес охопив всі сфери суспільного життя окресленого регіону. Міста стали визначальним фактором у процесі закріплення нової влади на цих територіях, оскільки були осередками політичного, економічного та військового управління. Російська влада внесла свої корективи в процес урбанізації у другій половині XIX – на початку XX ст. на Волині, основним критерієм яких стали процеси інкорпорації, русифікації та поширення російської церкви.

В останні роки дослідження історії Волині зазначеного періоду значно активізувалися, що виявилось в появі не тільки статей, дисертаційних праць, а й монографій вітчизняних істориків. Але варто відзначити, що є ще багато питань, які потребують більш детального висвітлення чи переосмислення. Ґрунтовнішого, скрупульозного вивчення очікує цілий ряд проблем і, зокрема, політика російського уряду в цьому краї, міжетнічні, соціальні, військові, економічні відносини, релігійне

питання та процес розвитку волинських міст. Оскільки ці питання висвітлені в представленій роботі, і це дає вагому підставу наголошувати на її науковій актуальності.

Обрана тема Надією Шкільнюк відзначається тим, що вона не була всебічно висвітлена в українській історичній науці. Поряд із цим вона є досить актуальною для нових напрямків гуманітарних досліджень, таких як міська, соціальна, економічна історії, регіоналістика, краєзнавство, історії містобудування та державних органів влади. Вони в останні роки набули нового поштовху у своєму розвитку в Україні. Розкриваючи актуальність дослідження, авторка висвітлює значення і роль державної стратегії розвитку міст Волині в процесі утвердження та зміцнення російської влади в цьому регіоні (С. 6–7).

Дисертантка взялася за комплексне висвітлення проблеми, з врахуванням всіх складових напрямків політики імперської влади в контексті досліджуваного питання. Треба сказати, що така широка постановка звичайно не може не бути позитивно оцінена, оскільки вона цілком відповідає рівню кандидатської дисертації, свідчить про актуальність та новизну. До того ж автор достатньо послідовно реалізувала такий задум, продемонструвавши належний рівень фаховості.

У вступі дослідниця сформулювала основні проблеми, які прагнула вирішити у своїй роботі. Вони охоплюють необхідність врахування досягнень історіографічної науки, підбір, опрацювання та узагальнення джерельної бази, визначення об'єкту, предмету, мети і завдань, вироблення логічно побудованої структури роботи. Це забезпечує виконання основних кваліфікаційних вимог, дає можливість зрозуміти авторський задум та напрямки його втілення.

Перший розділ дослідження “Історіографія, огляд джерел та методологія дослідження” узагальнює досягнення попередників, що працювали над вивченням урбаністичних процесів Російської імперії на території України. Нагромаджений матеріал свідчить про обізнаність

авторки в спектрі історіографічних проблем та її здатність вирішувати поставлені перед нею завдання. Цей розділ містить широкий огляд наукової літератури з обраної тематики. В ході дослідження дисертантка опрацювала як праці вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Достатній огляд та аналіз наукової літератури з цієї проблематики є певним внеском у розвиток української історіографічної науки. Багатогранність досліджуваної теми поставили перед дисертанткою нелегку проблему підбору наукової літератури. Аналізуючи перелік опрацьованих праць, можна стверджувати, що науковець успішно виконала поставлене завдання (466 позицій).

Дисертаційна робота базується на обширній джерельній базі, що складається із опублікованих джерел, архівних справ, частина з яких вводиться в науковий обіг вперше. Для висвітлення обраної теми використано різноманітні матеріали: архівні і опубліковані джерела, статистичні, публіцистичні, законодавчо-нормативні, довідкові. Опрацювання та аналіз цих джерел забезпечують ґрунтовне вивчення та повномасштабне висвітлення розвитку міст Волинської губернії в окреслений період.

Використані методи дослідження відповідають обраній тематиці роботи та в повній мірі забезпечують міждисциплінарний підхід у висвітленні обраної проблеми. Застосовані загальнонаукові принципи і методи пізнання дають змогу всебічно і неупереджено з'ясувати сутність, визначальні характеристики та динаміку розвитку міст Волинської губернії у другій половині XIX – на початку XX ст.

Логічно обґрунтованою є структура праці, яка складається з чотирьох розділів, десяти підрозділів та обґрунтованих висновків.

Аналізуючи розділ праці “Містоутворюючі фактори та соціальна структура населення міст Волинської губернії” можна стверджувати, що вивчення проблеми розпочато з процесу переходу цієї території під владу Російської імперії та наступні зміни в урбанізації окресленого регіону. У

роботі чітко висвітлено основний містоутворюючий чинник XIX ст. – адміністративний. Відображено розвиток волинських міст в економічному розрізі, зокрема представлено взаємозв'язок розташування транспортних комунікацій та промислових об'єктів на збільшення темпів урбанізації. Позитивним є те, що дисертантка чітко вказує на зміну значення міст Волинської губернії у XIX ст., як засобу закріплення інкорпорованих територій в складі Російської імперії через концентрацію політичного, військового, адміністративного та економічного управління.

Характеризуючи третій розділ «Організаційна діяльність органів міського громадського управління», що висвітлює основні етапи і специфіку реформування органів міського самоуправління та структуру влади у містах Волині, авторка використала критичний підхід до аналізу історичного матеріалу. Надія Шкільнюк висвітлює особливості переходу волинських міст на загальноросійське міське право, яке знівелювало надбання та специфіку попереднього урбанізаційного процесу в цьому регіоні. Основна функція міських органів управління, здебільшого, зводилася до сплати податків в державну скарбницю. Це стало однією з основних причин поступового занепаду міст Волині (С. 97–100).

У цьому розділі висвітлено також наслідки запровадження міської реформи 1870 року для волинських міст та шляхи її реалізації. Детально описано механізми формування міських дум та управ, їх функції та повноваження (С. 100–109). Відображено процес посилення контролю російської адміністрації, як за місцевим самоврядуванням загалом, так і у містах Волинській губернії зокрема (С. 111–115).

Дослідниця четвертий розділ «Муниципальні бюджети міст Волині» присвятила важливій проблемі джерел фінансових надходжень до міських бюджетів та основні напрями їх витрат. Детально проаналізовано систему податків та зборів на території міст Волині (С. 124–137).

Авторка яскраво ілюструє тогочасні проблеми благоустрою міст та механізми їх вирішення: прокладання доріг, освітлення, будівництва, водогону, каналізації, формування пожежної служби та ін. (С. 140–179).

У цілому оцінюючи роботу Надії Шкільнюк, потрібно відзначити, що робота виконана на належному рівні і свідчить про високий рівень обізнаності з науковим матеріалом, кваліфікованість та компетентність авторки. Звичайно, не вдалося обминути деяких неточностей:

1. Не варто вживати термін «дисертаційне дослідження» (С. 5), оскільки сама дисертація є дослідницьким проектом.

2. Дисертантка упустила в переліку основних завдань економічні аспекти розвитку міст Волині, хоча у тексті роботи вони висвітлені.

3. Враховуючи те, що вагому частину опрацьованої літератури складають доробки російських науковців, слід враховувати заангажованість цих праць. Також більшу увагу слід було приділити європейським дослідженням з окресленої проблематики.

4. Дослідниця розподілила опрацьовані праці на чотири групи. Ця класифікація не є досить відповідною. Прикладом слугує дублювання аналізу радянських видань у другому і третьому періоді історіографії дослідження волинських міст (С. 16, 18).

5. Сучасну групу опрацьованих наукових праць варто поділити на українську, російську та зарубіжну. Список літератури містить 19 праць іноземних авторів, які в історіографії недостатньо представлені.

6. Аналізуючи матеріал другого розділу, варто відзначити, що авторка розмістила таблиці у додатках не у відповідності до тексту (с. 57 – табл. 1 і 3; с. 62 – табл.4; с. 65 – табл. 2).

7. Матеріал, поданий в табл. 11 «Національний склад населення Волинської губернії за мовними ознаками (1897 р.)», не відображає етнічного складу міст, що є об'єктом дослідження. Тому логічно було б подати національний склад населення повітів та, хоча б, їх найбільших міст для порівняння (С. 259).

Висловлені міркування, жодним чином не применшують значення роботи, яка науковою новизною, оригінальним підходом та широким аналізом джерел стимулює дискусію серед сучасних науковців, істориків та краєзнавців.

Підсумовуючи результати, можна стверджувати, що робота виконана на належному рівні і свідчить про високий рівень обізнаності з науковим матеріалом, кваліфікованість та компетентність автора. Дисертація є актуальною, логічно побудованою та завершеною, самостійною роботою, в якій авторка поставила та розв'язала досить неоднозначну наукову проблему. Науковець в ході дослідження відобразила історію формування основних напрямків розвитку міст Волинської губернії, що є помітним внеском у розвиток української історіографічної науки. Основні здобутки дослідження знайшли своє відображення у ряді публікацій у фахових виданнях. Головні положення роботи висвітлено у авторефераті. Згідно вищенаведених аргументів стверджую, що дисертація Шкільнюк Надії Михайлівни «Міста Волинської губернії у другій половині XIX – на початку XX ст.: соціальна структура, адміністративний та економічний аспекти» відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій, а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук із спеціальністю 07.00.01. – історія України.

Офіційний опонент
кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
Відокремленого підрозділу
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
“Бережанський агротехнічний інститут”

15.05.2017 р.

Підпис Лугового
Тривідкий спеціаліст

Фелекчу.